

Avoin yliopisto-opetus Suomessa

Valtakunnallinen strategia 2009 – 2012

3.2.2009

1 JOHDANTO

Avoimen yliopisto-opetuksen valtakunnallinen strategia vuosille 2009–2012 laadittiin avoimien yliopistojen yhteistyönä syksyllä 2008. Strategiassa linjataan valtakunnalliset avoimen yliopisto-opetuksen tavoitteet. Avoimet yliopistot ovat kiinteä osa oman yliopistonsa elinikäistä oppimista, aikuiskoulutusta ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta. Avointen yliopistojen ensisijainen tehtävä on tarjota kansalaisille mahdollisuus yliopisto-opintoihin. Tehtävää hoitaessaan avoimet yliopistot toimivat oman yliopistonsa strategisten tavoitteiden ja aikuiskoulutusta koskevien linjausten mukaisesti. Avoimen yliopisto-opetuksen valtakunnallisiin tavoitteisiin sitoutumisen ja käytännön toteuttamisen edellytyksenä on, että linjaukset sisällytetään kunkin yliopiston strategiaan.

Valtakunnallisen strategian toteuttamiseksi avoimet yliopistot laativat yhteistyössä vuosittaisen toimintasuunnitelman. Toimintasuunnitelmassa tarkennetaan kunkin vuoden yksityiskohtaiset tavoitteet ja kirjataan konkreettiset toimenpiteet toimintaympäristön muutokset huomioiden. Strategian toteutumisen edellytyksenä on, että avoimien yliopistojen taloudellisia toimintaedellytyksiä vahvistetaan. Tätä kautta varmistetaan avoimen yliopiston opintojärjestelmän toimivuus yhteistyössä eri oppilaitosten kanssa.

Strategian keskeisenä pyrkimyksenä on edistää työikäisen aikuisväestön osaamisen vahvistaminen avoimen yliopisto-opetuksen avulla. Tavoitteena on, että vuonna 2012 opiskelija voi halutessaan suorittaa yliopistotutkinnon, jonka myöntää avoimien yliopisto-opintojen perusteella tiedekunta tai vastaava hallintoelin. Avoin yliopisto-opetus toimii samalla myös yliopiston tutkinto-opiskelijoiden rekrytointikanavana.

2 STRATEGIATYÖN LÄHTÖKOHDAT

Avoin yliopisto-opetus on koulutuksellista tasa-arvoa edistävä opintojärjestelmä, joka mahdollistaa pohjakoulutuksesta riippumattoman osallistumisen korkeakoulujen opetussuunnitelmien mukaiseen opetukseen. Opintosuoritukset vastaavat yliopistojen perusopetuksen suorituksia. Yliopistot toteuttavat avointa yliopisto-opetusta järjestämällä sen itse tai yhteistyössä muiden oppilaitosten kanssa. Vastuu opetuksen laadusta on yliopistolla.

Avoimien yliopistojen opintotarjonta antaa työikäisille aikuisille mahdollisuuden päivittää ja kehittää osaamistaan sekä hankkia lisäpätevyyttä. Avoimessa yliopistossa voi opiskella tutkintotavoitteisesti ja pyrkiä lisäämään kilpailukykyään työmarkkinoilla. Omaehtoisella aikuiskoulutuksella opiskelijat voivat avoimissa yliopisto-opinnoissa kartuttaa sivistyksellistä ja sosiaalista pääomaansa ja kehittää itseään. Opinnot avoimessa yliopistossa voivat lisätä elämänlaatua ja parhaimmillaan tarjota todellisen koulutuksellisen vaihtoehdon. Ikääntyvien yliopistotoiminta on avoimen yliopisto-opetuksen erityismuoto.

Avoin yliopisto-opetus rahoitetaan opetusministeriön budjettivaroin laskennalliseen kokovuotiseen opiskelijapaikkalukuun perustuen sekä opiskelijamaksu-

tuloilla. Yliopisto-opiskelusta poiketen avoin yliopisto-opetus on valtion maksuperustelain mukaisesti julkisoikeudellista, osittain maksullista toimintaa, joka on hinnoiteltu omakustannusarvon mukaisesti. Opinto-oikeuden saamisen edellyttämät maksut koostuvat opetuksen järjestämiseen liittyvistä opiskelijapalveluista, oppimateriaaleista ja erityisjärjestelystä, muutoin avoin yliopisto-opetus on koulutus- ja kulttuuripoliittisista syistä maksutonta. Muun oppilaitoksen yliopistolta tilaamista avoimen yliopisto-opetuksen toteuttamiseen liittyviä suoritteista peritään maksu omakustannusarvon mukaisesti.

Avoimen yliopiston asemaa ja kehittämistä on 2000-luvulla tarkasteltu monissa yhteyksissä. Strategian päivitystyössä on huomioitu liitteessä esitetyt raportit.

3 AVOIMEN YLIOPISTO-OPETUKSEN TEHTÄVÄT JA TOTEUTUS

Toimintaympäristö

Yhteiskunnalliset muutokset, kuten kansainvälistyminen ja kilpailuympäristön muutokset, väestörakenteen muutokset, yleinen koulutustason nousu ja osaamisen kehittämistarpeiden lisääntyminen, työurien pidentyminen ja ammatinvaihtamisen yleistyminen sekä tieto- ja viestintätekniikan nopea kehittyminen, vaikuttavat koko suomalaiseen yhteiskuntaan, myös avoimien yliopistojen toimintaan.

Korkeakoulujen rakenteellisen uudistamisen seurauksena yliopistojen määrä vähenee. Siinä yhteydessä myös täydennyskoulutuksen ja avoimen yliopisto-opetuksen rakenteita uudistetaan. Lisäksi yliopistojen oikeudellisen aseman muuttaminen vaikuttaa yliopistollisen aikuiskoulutuksen toimintaympäristöön. Avoimien yliopistojen kehittämislinjaukset ovat ajankohtaisia osana aikuiskoulutuksen kokonaisuudistusta.

Elinikäisen oppimisen periaate on suomalaisen koulutusjärjestelmän kehittämisen perusajatus ja elinikäisen oppimisen edistäminen on myös yliopistojen tehtävä. Yliopistot ovatkin tuottaneet omat elinikäisen oppimisen strategiansa. Aikuiskoulutus on kiinteä osa yliopistojen elinikäisen oppimisen kokonaisuutta. Tämä yliopiston tehtävä tulee vahvistaa uudessa yliopistolaisissa.

Toimintaympäristön muutokset ovat heijastuneet erityisesti vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa yhteistyössä järjestettäviin avoimiin yliopisto-opintoihin, joiden tarjonta ja opiskelijamäärät ovat laskeneet viime vuosina. Alueellisen saavutettavuuden haasteet edellyttävät opetuksen pedagogisten ratkaisujen ja yhteistyökonseptin jatkuvaa uudelleenarviointia.

Menettelytapojen kehittämisellä opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisessa pyritään joustavaan työelämän ja koulutuksen vuorotteluun sekä opiskelijoiden kansallisen ja kansainvälisen liikkuvuuden lisäämiseen. Korkeakoulut ovat laatimassa yhdenmukaisia, luotettavia ja läpinäkyviä järjestelmiä aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi. Näitä sovelletaan myös avoimeen yliopisto-opetukseen.

Toiminta-ajatus

Avoin yliopisto antaa kaikille yliopisto-opinnoista kiinnostuneille monipuolisen mahdollisuuden osallistua yliopistojen opetussuunnitelmien mukaiseen opetukseen. Avoin yliopisto-opetus on kiinteä osa yliopistolaitosta ja aikuiskoulutuksen kokonaisuutta.

Avoin yliopisto edistää koulutuksellista ja alueellista tasa-arvoa sekä yliopistollisten opintojen saatavuutta ja toteuttaa näin aktiivisesti yliopiston yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tehtävää.

Arvoperusta

Avoimen yliopiston arvoperustana on yksilön oikeus elinikäiseen oppimiseen ja sivistykseen. Tavoitteena on parantaa yksilön tietoja ja taitoja, osaamista ja ammattitaitoa sekä edistää henkilökohtaista kehittymistä, aktiivista kansalaisuutta, sosiaalisia taitoja ja työllistymistä.

Avoimen yliopiston toimintaa ohjaavat seuraavat tekijät:

- yliopistollisuus ja akateeminen sivistys
- aikuinen oppijana
- elinikäinen oppiminen
- koulutuksellinen tasa-arvo
- joustavuus ja saavutettavuus
- korkea laatu
- yhteistoiminnallisuus ja vaikuttavuus

Näkemykset tulevaisuudesta

Avoin yliopisto on kiinteä osa suomalaista yliopistokoulutusta, joka tarjoaa mahdollisuuden myös osa-aikaiseen tutkinto-opiskeluun. Vuonna 2012 avoimissa yliopistoissa opiskelee eri tiede- ja taidealojen opintoja 95 000 opiskelijaa. Joustavien, aikuiskoulutuksellisten ja verkkovälitteisten opintojen avulla he hankkivat sivistystä, osaamista ja pätevyyttä. Halutessaan opiskelijat suorittavat yliopistotutkinnon, jonka myöntää avoimien yliopisto-opintojen perusteella tiedekunta tai vastaava hallintoelin.

Opiskelija, opinnot ja toimintamuodot

Avoin yliopisto on opintojärjestelmänä kaikille avoin. Pääasiallisena kohde-ryhmänä on työikäinen aikuisväestö. Avoimen yliopiston opiskelijoille ei pääsääntöisesti aseteta pohjakoulutusvaatimuksia. Opinnot suunnitellaan kaikille avoimiksi ja tasavertaisesti saavutettaviksi eikä niitä järjestetä rajatulle kohde-ryhmälle.

Avoimien yliopistojen perustoimintaa on tutkimukseen perustuva opetus ja laadukkaat opiskelijapalvelut. Aikuisopiskelijoille ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat erityisen tarpeellisia.

Avointa yliopisto-opetusta ovat opinnot, jotka yliopisto tai sen määräämä hallintoelin (esim. tiedekunta, ainelaitos) on hyväksynyt järjestettäväksi ja/tai erikseen tutkintoon sisällytettäväksi. Avoin yliopisto-opetus on yliopiston opetussuunnitelmien mukaista. Lisäksi avoimissa yliopistoissa voidaan järjestää yliopisto-opintoihin orientoivia ja opiskeluvälineitä kehittäviä opintoja. Opetustarjontaa kehitetään monitieteisillä ja usean yliopiston yhdessä tuottamilla opintokokonaisuuksilla.

Avoimet yliopistot järjestävät opintoja itse sekä yhteistyössä muiden koulutusorganisaatioiden, erityisesti vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Yliopistot hyväksyvät vuosittain avoimen yliopisto-opetuksen toimeenpanosuunnitelman.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Eri yliopistojen avoimet yliopistot tekevät yhteistyötä keskenään. Avoimen yliopiston foorumi on yhteistyöelin, jonka toimintaan osallistuvat kaikki avointa yliopisto-opetusta järjestävät yliopistot. Foorumi kokoaa ja osaltaan linjaa avoimien yliopistojen toimintaa ja se on aktiivisessa vuorovaikutuksessa opetusministeriön ja aikuiskoulutuksen eri toimijoiden kanssa.

Avoimen yliopiston foorumin tehtävänä on

- toimia aktiivisesti avoimien yliopistojen yhteistyön kehittämiseksi,
- edistää avointen yliopistojen yhteisten toimintaperiaatteiden luomista ja toteuttamista,
- lisätä avoimen yliopiston ja sen toiminnan tunnettuutta,
- tukea yliopistojen yhteiskunnallista ja alueellista tehtävää ja
- kehittää kansainvälistä yhteistyötä.

Avoimen yliopiston foorumilla on puheenjohtaja, työvaliokunta, pysyviä ja määräaikaista alatyöryhmiä ja yhteinen pääsihteeri Yliopistojen aikuiskoulutusverkoston kanssa.

Avoimen yliopisto-opetuksen kansallisen tavoitettavuuden edistämiseksi on kehitetty opetusministeriön rahoituksella valtakunnallinen verkkopalvelu avoinyliopisto.fi. Se on kansalaispalvelu, jonka kautta avointen yliopistojen opetustarjonta ja keskeinen avointa yliopisto-opetusta koskeva tieto on löydettävissä kootusti samasta paikasta. Järjestelmä on palvellut myös avoimen yliopisto-opetuksen tilastointia

Eri yliopistoissa kehitettyjen opintohallinnon ja sähköisen asiointin järjestelmien lisäksi useat avoimen yliopisto-opetuksen järjestäjät eri yliopistoista ovat mukana opetusministeriön rahoittamassa ATIK-hankkeessa, jonka avulla avoimen yliopisto-opetuksen sähköisen asiointin kehittämistyön tulokset ovat kaikkien yliopistojen käytettävissä

4 TAVOITTEET 2009 - 2012

- 4.1 Avointa yliopisto-opetusta kehitetään osana yliopistojen aikuiskoulutusta ja elinikäistä oppimista sekä yhteiskunnallista vuorovaikutusta.
- 4.2 Avoimen yliopisto-opetuksen järjestämisen ja kehittämisen taloudellisia toimintaedellytyksiä vahvistetaan.
- 4.3 Avoimen yliopisto-opetuksen tarjontaa kehitetään vastaamaan joustavasti yhteiskunnan, työelämän ja kansalaisten osaamis- ja sivistystarpeisiin.
- 4.4 Avoimet yliopistot varmistavat ja kehittävät toimintansa laatua yliopistojensa laatujärjestelmien mukaisesti.
- 4.5 Avoin yliopisto-opetus toimii aikuisopiskelijan tutkintoväylänä osana kaksiportaista tutkintojärjestelmää.
- 4.6 Avoimen yliopisto-opetuksen sähköisiä palveluita ja tietojärjestelmiä kehitetään osana yliopistojen järjestelmiä.
- 4.7 Avoimien yliopistojen kansainvälistymistä kehitetään.
- 4.8 Avoimet yliopistot vahvistavat aikuisten oppimisen edellytyksiä kehittämällä opintoneuvonta- ja ohjauspalveluja, oppimisympäristöjä sekä opetusmenetelmiä.
- 4.9 Avoimet yliopistot vahvistavat keskinäistä, vapaan sivistystyön toimijoiden sekä avointen ammattikorkeakoulujen kanssa tehtävää yhteistyötä sekä alueellista verkostoitumistaan.

5 STRATEGIAN PÄIVITTÄMINEN

Tavoitteiden toteuttamiseksi laaditaan vuosittainen toimintasuunnitelma, joka hyväksytään ja jota seurataan Avoimen yliopiston foorumissa.

LIITE: AVOINTA YLIOPISTO-OPETUSTA KOSKEVIA KESKEISIÄ RAPORTTEJA

- Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. Akkujohtoryhmän väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:20
- Elinikäinen oppiminen yliopistoissa -työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:38 ja opetusministeriön suunnitelma työryhmän muistion jatkotoimiksi (2006)
- Korkeakoulujen arviointineuvoston arviointiraportit Suomen avoin yliopisto (2002) ja sen seuranta-arviointi (2006)
- Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009 – 2015. Luonnos 28.10.2008
- Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. Opetusministeriön muistio 7.3.2008
- Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisu 2008:9
- Opetusministeriön asetus yliopistojen suoritteista perittävistä maksuista liitteineen (737/2007)
- Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2008–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän väliraportti 6.10.2008
- Yliopistojen elinikäisen oppimisen strategiat Suomessa (2008)